

5. KOBRYNSKAIA, S. (1990) «Memoryal»: vchera y sehodnia — «Memorial»: Yesterday and Today — The banner of communism. October, 3. (In Russian).
6. OKS, V. (1990) Nychto ne zabyto — Nothing is forgotten — Evening Odessa. April, 4. (In Russian).
7. (1989) Pora zrobyty pershi kroky — It's time to take the first steps — Chornomorska Comune. February, 17. (In Ukrainian).
8. (1989) Ishche odna ukrainska — Another Ukrainian — Chornomorska Comune. January, 22. (In Ukrainian).
9. ZLENKO, H. (1989) Chtoby zelenela krona... — To greener Krone... — The banner of communism. March, 30. (In Russian).
10. MYSECHKO, A. (1990) Odeska «Prosvita» — Odessa «Enlightenment» Chornomorska Comune. October, 27. (In Ukrainian).
11. YaREShchENKO O. T. (1998) Odeska «Prosvita»: istoriia, suchasnist: istoryko-populiarnyi narys — Odessa «Enlightenment»: Past, Present: Historical and popular essay. — Odessa: Mayak. (In Ukrainian).
12. (1989) Odesa: tovarystvo movy — Odessa: Society Language — Culture and Life. January, 8. (In Ukrainian).
13. Derzhavnuj arhiv Odes'koy oblasti. F. 11, Op. 152, Spr. 68 — The State Arhchive of the Odessa Oblast. Fund 11. Catalogue 152. Case 68. Odessa.
14. PRIADKO, V. (1989) Vozrodyt rodnoi yazyk — To revive the native language — Evening Odessa. June, 21. (In Russian).
15. ZMIIeVSKYI, S. (1990) Shcho bolyt Pivdennii hromadi — What hurts the community South — Culture and Life. July, 8. (In Ukrainian).
16. ChUMACHENKO, V. (1991) Isnuvannia v Ukraini takoho tovarystva — anomaliia — The existence of such a society in Ukraine — an anomaly -Chornomorska Comune. November, 16. (In Ukrainian).
17. ZVEZDUN, O. M. (2010) Do pytannia pro stvorennia Odeskoi oblasnoi orhanizatsii NRU za perebudovu — Before the establishment of the Odessa regional organization NRU for restructuring — Intellectuals and power. № 20. p. 130–137. (In Ukrainian).
18. BELOUS, A. (1989) A chto dalshe? — What's next? -Chornomorska Comune. September, 2. (In Ukrainian); (1989) Ne navredy! — Do not harm! — Evening Odessa. August, 31. (In Russian).

Надійшла до редакції 6 травня 2016 р.

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 316.75:321.74:329.733(477)«1960/1970»

Н. М. Кіндрачук

НЕПРИМИРЕННІСТЬ РАДЯНСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ З УКРАЇНСЬКОЮ НАЦІОНАЛЬНОЮ ІДЕЄЮ В ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ УРСР ПРОТЯГОМ 60-х — 70-х рр. ХХ ст.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна

Кіндрачук Надія Мирославівна, к. і. н., доц., доцент кафедри історіографії і джерелознавства, e-mail: jasmin_2@list.ru

АНОТАЦІЯ

В статті досліджується непримиренність радянської ідеології з українською національною ідеєю в історичній науці УРСР протягом 60-х — 70-х рр. ХХ ст., висвітлюється процес монополізації історичної науки у республіці, здійснюється показ заборони будь-яких виявів української самостійницької позиції, посилення боротьби з вільнодумством та інакомисленням, акцентується увага на існуванні жорсткого контролю над науковою діяльністю дослідників. В історичній науці УРСР велися утиски найменших проявів української національної ідеї, яка пробуджувала самосвідомість і національну гідність українців та обґрунтовувала право українського народу на самовизначення в межах власної етнічної території. Український патріотизм в радянській історичній науці вважався «ідеологічним збоченням», «політичним злочином», а його прихильники звинувачувалися в «антирадянській діяльності», «екстремізмі» та називалися «буржуазними націоналістами». Натомість компартійна правляча верхівка всіляко возвеличувала виняткову роль російського народу та його всеохоплююче домінування в історичному бутті українців, всесторонньо пропагувала «радянський патріотизм». Існування штучної прив'язки історії української нації до російського чинника та вигаданого твердження про «спільність історичних коренів російського і українського народів» створювало підґрунтя для русифікації минулого України.

Ключові слова: українська національна ідея; національні цінності; національне самовизначення; патріотизм; історики; історична наука; радянська ідеологія; тоталітаризм; цензура.

Н. М. Киндрачук

**НЕПРИМИРИМОСТЬ СОВЕТСКОЙ ИДЕОЛОГИИ
С УКРАИНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕЕЙ
В ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКЕ УССР
В ТЕЧЕНИЕ 60-х — 70-х гг. XX в.**

ГВУЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», ул. Шевченко, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна

Киндрачук Надежда Мирославовна, к. и. н., доц., доцент кафедри історіографії та історикознавства, e-mail: jasmin_2@list.ru

АННОТАЦИЯ

В статье исследуется непримиримость советской идеологии с украинской национальной идеей в исторической науке УССР в течение 60-х — 70-х гг. XX в., освещается процесс монополизации исторической науки в республике, осуществляется показ запрета любых выявлений независимости украинской нации, усиление борьбы со свободомыслием и инакомыслием, акцентируется внимание на существовании жесткого контроля над научной деятельностью исследователей. В исторической науке УССР активно велась притеснения малейших проявлений украинской национальной идеи, которая пробуждала самосознание и национальное достоинство украинцев и обосновывала право украинского народа на самоопределение в пределах своей этнической территории. Украинский патриотизм в советской исторической науке считался «идеологическим извращением», «политическим преступлением», а его сторонники обвинялись в «антисоветской деятельности», «экстремизме» и назывались «буржуазными националистами». В то же время партийная правящая верхушка всячески восхваляла исключительную роль русского народа и его всеобъемлющее доминирование в историческом бытии украинцев, всесторонне пропагандировала «советский патриотизм». Существование искусственной привязки истории украинской нации к русскому фактору и выдуманного утверждения о «совместных исторических корнях русского и украинского народов» создавало почву для русификации прошлого Украины.

Ключевые слова: украинская национальная идея; национальные ценности; национальное самоопределение; патриотизм; историки; историческая наука; советская идеология; тоталитаризм; цензура.

N. M. Kindrachuk

**INTRANSIGENCE OF SOVIET IDEOLOGY
WITH A UKRAINIAN NATIONAL IDEA IN THE USSR
HISTORY OF THE 60'ties — 70'ties OF XX CENTURY**

State Institution of High Education

«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»,
57 Shevchenka Street, Ivano-Frankovsk, 76018, Ukraine

Kindrachuk Nadia Myroslavivna, PhD in Historic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Historiography and Source Studies, e-mail: jasmin_2@list.ru

ABSTRACT

The article examines the intransigence of soviet ideology with a Ukrainian national idea in USSR history of the 60'ties — 70'ties of XX century, highlights the process of monopolization of historical science in the republic, is showing prohibition of any manifestation of independent Ukrainian position, strengthening the fight against freethinking, the existence of dissent and control scientific activities of researchers. In the historical science of USSR an active struggle against the slightest sign of Ukrainian national idea was performed, who awakened consciousness and national dignity of Ukrainians and justified the right of the Ukrainian people for the self-determination within their own ethnic territory. The expressions of Ukrainian patriotism in the Soviet historical science were considered as «ideological perversion», «political offense», and his supporters were accused of «anti-Soviet activity», «extremism» and were called «bourgeois nationalists». In return, ruling communist party fully lifted crucial role of the Russian people and its dominance in the historical existence of Ukrainian, promoted «soviet patriotism». The existence of artificial attachment of the Ukrainian nation history to the Russian factor, devised allegations of «common historical roots of Russian and Ukrainian peoples» created the basis for the Russification of Ukraine's past.

Key words: *Ukrainian national idea; national values; national self-determination; patriotism; historians; historical science; Soviet ideology; totalitarianism; censorship.*

Українська національна ідея завжди була важливим чинником консолідації українського суспільства, формування відповідного рівня національної самосвідомості й ідентичності громадян країни, духовною основою державотворення. З'єднуючи минуле, сучасне і майбутнє українського народу, вона визначає національні пріоритети, виступає стратегічним орієнтиром роз-

витку України. І саме держава, володіючи усією повнотою національного суверенітету, виступає ключовим механізмом втілення її в життя. Однак в радянський період в УРСР відбулося заперечення реальності існування української національної ідеї, а отже й національного розвитку самої української нації як суб'єкта історичного процесу. Українська національна ідея визнавалася реакційною, а її провідники піддавалися утискам та репресіям.

Зі здобуттям незалежності України, демократизацією суспільно-політичного життя суспільства, відкриттям доступу до багатьох архівних джерел були створені сприятливі умови для вільного, неупередженого, методологічно виваженого вивчення радянського минулого українського народу та розширення поля національної пам'яті й історичної свідомості громадян за рахунок раніш замовчуваної інформації про минуле. Переосмисленню підлягають явища й події, що кардинально позначилися на історичному поступі та регенерації української нації. Активізувалися проблеми переоцінки низки питань вітчизняної історії, пов'язаних із національно-визвольною боротьбою, прагненнями українського народу до державної незалежності, наповнення національної ідеї новим ідеологічним змістом. Чільне місце в політиці нашої держави в сучасних умовах посідають питання, пов'язані із знаходженням соціального діалогу та суспільного консенсусу стосовно стратегічних орієнтирів розвитку нації і держави, визначення базових цінностей українського соціуму. Тому всебічне дослідження непримиренності радянської ідеології з українською національною ідеєю в історичній науці УРСР протягом 60-х — 70-х рр. XX ст. постійно зберігає свою актуальність і зацікавленість з боку науковців, пересічних громадян та вимагає особливого підходу у вивченні.

Різні аспекти української національної ідеї та питання становлення української історичної науки в УРСР протягом другої пол. XX ст. частково висвітлено в працях таких авторів, як: М. Попович [15], О. Рибалка [16], Ю. Сливка та Т. Панфілова [17], М. Тимошик [18], Ю. Шаповал [20], В. Яремчук [21] та ін. В поле зору науковців потрапляли тільки окремі аспекти зазначеної теми, зокрема дослідження суті, етапів формування та реалізації національної ідеї, вивчення народної традиції державотворення в українській історіографії, висвітлення україн-

ської історичної науки в оцінках представників діаспори тощо. Однак в науковій літературі досліджувана тема досі залишається недостатньо вивченою. Це дає нам можливість продовжити роботу у цьому перспективному напрямку.

Отже, в центрі уваги даної статті — комплексне дослідження і відтворення об'єктивної картини непримиренності радянської ідеології з українською національною ідеєю в історичній науці УРСР протягом 60-х — 70-х рр. XX ст., вивчення політичної цензури та ідеологічного контролю з боку правлячої комуністичної верхівки, показ штучного створення тісної прив'язки історії українського народу до російського чинника, висвітлення регулятивної сили української національної ідеї в загальнонаціональному масштабі.

Українська історична наука в радянські часи була повністю підконтрольна ідеології тоталітарної держави. За умов відсутності наукової свободи історики вимушено дотримувались певних регламентованих приписів, що проголошувались офіційним курсом тодішньої влади. Встановлювалось цілковите підпорядкування інтересів особистості інтересам держави. Завдання всіх партійних установ, а також усіх істориків полягало в тому, щоб швидше підняти питання історії України на «високий» рівень марксистсько-ленінського навчання, поставити справу вивчення історії українського народу на партійні рейки та остаточно знищити «націоналістичну фальсифікацію» історії минулого української нації, виправити присутні «помилки» та «перекручення». Ключову роль в цьому процесі відіграли рішення Всесоюзної наради радянських істориків 1962 р., які спрямовували розвиток історичної науки УРСР на підтримку рішень партійних з'їздів та ідеологічних постанов КПРС — КПУ. Існуюча цензура визначала загальний напрям політики в цій сфері. До прикладу, на одній з нарад працівників Головного управління в справах літератури та видавництва УСРР в кінці 1960-х рр. колишній його керівник М. Поздняков впевнено зазначив: «Потрібно пам'ятати, що органи цензури нічого не вигадують... в своїй діяльності вони керуються вказівками партії та уряду...» [2, арк. 2].

Протягом 60-х рр. XX ст. було видано низку узагальнюючих праць з історії України, більшість з яких ілюструвала «величні перемоги та здобутки» українського народу при допомозі

«братнього» російського та інших народів СРСР. Одним із найважливіших таких видань була нова версія двотомної академічної «Історії Української РСР», робота над якою розпочалась в 1962 р. і завершилась в 1967 р. [11]. При написанні нової історії радянської України перед науковцями ставилося завдання нівелювати національні відмінності, всіляко пропагувати «виняткову» роль російського народу та його всеохоплююче домінування в історичному бутті українців. Таким чином, утверджувалася ієрархічна, своєрідна піраміда націй на чолі з російською [7, с. 29–47]. Ця вигадана кремлівськими теоретиками ідея силоміць вкладалася в свідомість українців і штучно вписувалася в історію УРСР. В той же час чинився організований спротив окремим національно орієнтованим науковцям. Так, за спробу на науковій сесії, що відбувалася в Москві 1964 р., зробити переоцінку деяких проблем історії Східної Галичини кінця XIX — початку XX ст. доцента Львівського університету, історика української економічної думки С. Злупка було звинувачено в «політичній незрілості», «прагненні реабілітувати буржуазно-націоналістичні організації Західної України», і як наслідок — відкликано з докторантури [13, с. 621–623], а в 1972 р. справа дійшла до виключення його з членів КПРС. Іншим науковцем, який потрапив в немилість до партійного керівництва, став співробітник Інституту суспільних наук АН УРСР Г. Ковальчак. На захисті докторської дисертації в 1967 р. за свою проукраїнську позицію він зазнав «провалу» [10, с. 616].

Та все ж таки умови роботи істориків періоду 60-х рр. XX ст. були дещо сприятливішими в порівнянні з наступним десятиліттям. Зокрема здійснювалось вилучення з «заборонених» списків Головліту прізвищ істориків та їхніх праць, спрощувалась система доступу до архівних документів, відбувалось розсекречення значної частини архівних «спецфондів». Проте вже з кінця 60-х — початку 70-х рр. спостерігалось згортання цих змін. Ідеологічний тиск на українську історичну науку посилювався з приходом до влади прихильника політичного курсу Кремля В. Щербицького та обранням на посаду головного ідеолога ЦК КПУ палкого борця з «українським буржуазним націоналізмом» В. Маланчука. Вже на республіканській нараді істориків, що відбулась 27–28 листопада 1974 р. в ЦК КПУ, було підкреслено важливість критики історичної концепції

М. Грушевського, яка пропагувала українську національну ідею та невід’ємне право українського народу на самовизначення [9, с. 33]. Історичну спадщину В. Антоновича було оголошено «шкідливою», а самого історика названо автором «антиісторичної концепції» про вічність української нації [12, с. 71]. До прикладу, укладачам та редакторам покажчика «Видання Академії наук УРСР (1919–1967). Суспільні науки», що побачив світ ще у 1969 р., було вказано на помилковість включення до нього «прізвищ ідейних ворогів соціалістичного ладу та людей сумнівної політичної орієнтації» — М. Грушевського, Н. Василенко-Полонської, І. Огієнка, О. Оглобліна та ін. [5, арк. 46].

Протягом досліджуваного періоду відбувалось поглиблення боротьби радянської влади проти «буржуазно-націоналістичної фальсифікації історії України». Так, за 1976 — перше півріччя 1978 р. з питань викриття «українського буржуазного націоналізму» в УРСР було видано 10 монографій, 2 брошури, 10 наукових статей [3, арк. 20]. Українських істориків, праці яких не відповідали ідеології теоретиків КПРС — КПУ, зараховували до «груп ризику», а це загрожувало публічним обвинуваченням у націоналізмі й антирадянщині, відстороненням від професійної діяльності і навіть звільненням з роботи [4, арк. 14, 26]. Так, зокрема у 1972 р. за пропаганду «буржуазно-націоналістичних ідей» і дружні взаємини з репресованими дисидентами з Інституту історії АН УРСР були звільнені такі науковці, як: О. Компан, О. Апанович, Я. Дзира, В. Кук (в минулому Головний командир УПА) [8]. В переліку «небажаних» осіб 1970-х рр. перебували українські історики М. Брайчевський [1, арк. 160] та Я. Дашкевич, зокрема діяла заборона на цитування та публікацію праць останнього [19, с. 89]. Відомого українського археолога І. Шовкопляса нещадно критикували за те, що укладений ним бібліографічний покажчик «Розвиток радянської археології на Україні (1917–1967 рр.)» (К., 1969) включав «небажані» імена В. Антоновича, Ф. Вовка, М. Грушевського, Н. Полонської-Василенко, П. Курінного, В. Козловської, В. Щербаківського, В. Дубровського. В 1972 р. вченого було звільнено з Інституту археології АН УРСР [14, с. 29]. В окреслений період за «серйозні методологічні хиби» і «теоретичні помилки» було накладене табу Головліту фактично на все українознавство [6, с. 76].

Отже, виходячи з вищесказаного потрібно зробити наступні висновки про те, що протягом 60-х — 70-х рр. ХХ ст. українська історична наука зазнала масових ідеологічних атак з боку радянського комуністичного режиму, який носив антинаціональний характер та вів усесторонню боротьбу за викорочування залишків ідеології «українського буржуазного націоналізму». В УРСР були практично заборонені праці таких класиків української історичної науки, як: М. Грушевський, В. Антонович, Д. Дорошенко, Н. Полонська-Василенко та ін., визнано незадовільною роботу Інституту історії України АН УРСР. За прояви українського національного самоствердження, відсутність наукової критики «антинаукових» та «буржуазно-націоналістичних» концепцій, ідеалізацію українських національних діячів ХІХ ст., визнання відмінностей української та російської історії, відстоювання українськості Київської Русі науковців звинувачували в «антирадянській діяльності». Натомість партійні органи спонукали дослідників заперечувати та відкидати в своїх історичних розвідках всі постулати української національної ідеї, в основі якої лежало невід'ємне право українського народу на самовизначення. В радянській ідеології не було місця національній історії та національному патріотизмові. Патріотом міг вважатися тільки той, хто поділяв комуністичні ідеали і політику радянської держави. Все, що виходило за рамки дозволеного, межувало зі «зрадою Батьківщини». Підкреслюючи велич російського народу і його історію, в свідомість українців цілеспрямовано насаджували сфальсифіковану думку, що тільки в такої, дійсно «великої нації» може бути «світле майбутнє». Будь-які спроби самостійного розвитку українського народу поза впливом російського зазнавали нищівного удару.

Література та джерела

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського НАН України. — Ф. 320. — Спр. 13: Браїчевський Михайло Юліанович. «Під знаком Діви», «Рідня», «Бессарабка» та ін. Нотатки з минулого. Спогади. 1998 р. м. Київ. — 196 арк.
2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. — Ф. 4605. — Оп. 1. — Спр. 127. — 66 арк.
3. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ). — Ф. 1. — Оп. 32. — Спр. 1453. — 24 арк.

4. ЦДАГОУ. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 4537. — 120 арк.
5. ЦДАГОУ. — Ф. 290. — Оп. 4. — Спр. 15. — 143 арк.
6. Білокінь С. І. На полицях спецфондів у різні роки / С. І. Білокінь // Слово і час. — 1990. — № 1. — С. 69–76.
7. Бордюгов Г. Национальная историческая мысль в условиях советского времени / Г. Бордюгов, В. Бухараев // Национальные истории в советском и постсоветских государствах. — М., 1999. — С. 21–73.
8. Веденеев Д. Політичні репресії 1920–1980-х та проблеми формування національної пам'яті [Електронний ресурс] / Д. Веденеев // Українська правда. Історична правда. — 2012. — 26 грудня. — Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/12/26/105584/>
9. Грушевський М. На порозі нової України: гадки і мрії / М. Грушевський / [ред. В. Плачинда]. — К., 1991. — 128 с.
10. Дашкевич Я. Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури / Я. Дашкевич. — Львів : Піраміда, 2007. — 807 с.
11. Історія Української РСР: у 2 т. / [ред. кол. : К. К. Дубина (голов. ред.) та ін.] ; АН УРСР. Ін-т історії. — К., 1967. — Т. 1. — 808 с.; Т. 2. — 860 с.
12. Коваленко Л. Історіографія історії Української РСР від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції : навчальний посібник / Л. Коваленко. — К. : Вища школа, 1983. — 118 с.
13. Культурне життя в Україні. Західні землі: документи і матеріали / [упоряд. Т. Галайчак, О. Луцький, Ю. Сливка та ін.]. — Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 1996. — Т. 2 : (1953–1966). — 919 с.
14. Орач Н. Головний науковий співробітник / Н. Орач // Бібліотечний вісник. — 1994. — № 2. — С. 27–31.
15. Попович М. Національна ідея і соціальні трансформації в Україні : монографія / М. В. Попович, А. М. Єременко, В. Б. Фадеев, Г. Ю. Носова, Б. В. Попов. — К. : Український центр духовної культури, 2005. — 328 с.
16. Рибалка О. «Право вільно мислити допустимо в известных рамках...» (Причинок до історії цензури в Україні) / О. Рибалка // Пам'ятки України: історія та культура. — 2001. — № 1/2. — С. 80–83.
17. Сливка Ю. Українська національна ідея: суть, етапи формування та реалізація / Ю. Сливка, Т. Панфілова. — Львів, 2011. — 108 с.
18. Тимошик М. Видавнича справа в Україні за радянської доби (1920–1990): орг. аспект / М. Тимошик // Вісник Книжкової палати. — 2004. — № 2. — С. 40–45.
19. Хмара С. Сьогодні про минуле / С. Хмара. — Львів, 1993. — 123 с.
20. Шаповал Ю. Комуністична цензура в Україні: штрихи до портрета / Ю. Шаповал // Бахмутський шлях. — 2001. — № 1/2. — С. 84–110.

21. Яремчук В. П. Як боролися проти «націоналістичних» тенденцій в історичній науці України у 1970-ті роки / В. П. Яремчук // *Грани*. — 2008. — № 3. — С. 42–47.

REFERENCES

- Mikhail Yulianovich Braichevsky. «Under the sign of Virgo», «mother», «Bessarabka» and others. Notes from the past. *Memoirs*. 1998. Kyiv city, 1998, Fund 320. Case 13. Instytut rukopysu Natsional'noyi biblioteky im. V. I. Vernads'koho NAN Ukrayiny — Institute of Manuscripts of the Vernadsky National Library of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv.
- Protocols of the conference of workers in censorship organs in the Ukrainian SSR, the USSR held by Hlavlyt office in 1969 and documents for it, 1969. Fund 4605. Description 1. Case 127. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrayiny — The Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine. Kyiv.
- Information of Sciences of the USSR about the work in the field of natural security and rational usage of natural resources, about the outcome of the analysis in the Republic of publications of literature, dedicated to the criticism of bourgeois ideological concepts, inquiry of the department (of science and educational establishments) on the letter of the Institute of history in the USSR Academy of Sciences of conducting in the city of Kiev the XVII scientific conference of the USSR and the GDR historians, 1978. Fund 1. Description 32. Case 1453. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny — The Central State Archive of Public Organizations of Ukraine. Kyiv.
- Inquiry of the administrative department of the Central Committee of the Communist Party, letters, information of regional committees of the Communist party of Ukraine, Ministries and other organizations about anti-soviet manifestations and struggle with them (beg. — the 21st of January, 1957 — due dates — the 16th of December, 1957), 1957. Fund 1. Description 24. Case 4537. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny — The Central State Archive of Public Organizations of Ukraine. Kyiv.
- Protocols of the party meetings (apparatus of the Presidium of the USSR Academy of Sciences), 1977. Fund 290. Description 4. Case 15. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny — The Central State Archive of Public Organizations of Ukraine. Kyiv.
- BILOKIN', S. I. (1990) Na polytsyakh spetsfondiv u rizni roky — On the shelves of special funds in different years — *Word and Time*. 1. p. 69–76. (in Ukrainian).
- BORDYUHOV, H. & BUKHARAEV, V. (1999) Natsional'naya ystorycheskaya mysl' v uslovyakh sovet-skoho vremeny. — National historical thought in terms of time, *National histories in the Soviet and post-soviet state*. p. 21–73. Moscow. (in Russia).
- VEDYeNYeYeV, D. (2012) Politychni represiyi 1920–1980-kh ta problemy formuvannya natsional'noyi pam'yati — Political repression in 1920–1980's and the problems of national memory formation — *Ukrainian Pravda. The historical truth*. December 26. Electronic resource. — Access Mode: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/12/26/105584/> (in Ukrainian).
- HRUSHEVS'KYY, M. (1991) Na porozhi novoyi Ukrayiny: hadky i mriyi — On the threshold of new Ukraine: idea and dreams / [editor Plachinda V.]. Kiev. (in Ukrainian).
- DASHKEVYCh, Ya. (2007) Postati: narysy pro diyachiv istoriyi, polityky, kul'tury — Figures: portraits of figures of history, politics and culture. Lviv: Pyramid. (in Ukrainian).
- DUBYNA, K. K. (editor in chief) et al. (1967) Istoriya Ukrayins'koyi RSR : u 2 tomakh — History of the Ukrainian SSR : in 2 volumes. Vol. 1; Vol. 2. Kiev. (in Ukrainian).
- KOVALENKO, L. (1983) Istoriohrafiya istoriyi Ukrayins'koyi RSR vid naydavnishykh chasiv do Velykoyi Zhovtnevoyi sotsialistichnoyi revolyutsiyi : navchal'nyy posibnyk — Historiography of the Ukrainian SSR history from ancient times to the Great October Socialist Revolution : the textbook. Kiev: High School. (in Ukrainian).
- HALAYChAK, T. & LUTs'KYY, O. & SLYVKA Yu. et al. (1996) Kul'turne zhyttya v Ukrayini. Zakhidni zemli: dokumenty i materialy — Cultural life in Ukraine. Western land: Documents and Materials. Lviv: Institute of Ukrainian Studies of I. Kryp'yakevych NASU. Vol. 2 (1953–1966). (in Ukrainian).
- ORACH, N. (1994) Holovnyy naukovyy spivrobotnyk — Main Researcher — *Library Journal*. 2. p. 27–31. (in Ukrainian).
- POPOVYCh, M. V. & YeREMENKO, A. M. & FADEYeV, V. B. & NOSOVA, H. Yu. & POPOV, B. V. (2005) Natsional'na ideya i sotsial'ni transformatsiyi v Ukrayini : monohrafiya — National idea and social transformation in Ukraine: monograph. Kyiv: Ukrainian Center for Spiritual Culture. (in Ukrainian).
- RYBALKA, O. (2001) «Pravo svobodno myslyt' dopustymo v yzvestnykh ramkakh...» (Prychynok do istoriyi tsenzury v Ukrayini) — «The right to free thoughts is permissible under the well-known...» (The explanation of the history of censorship in Ukraine) — *Monuments of Ukraine: history and culture*. 1/2. p. 80–83. (in Ukrainian).
- SLYVKA, Yu. & PANFILOVA, T. (2011) Ukrayins'ka natsional'na ideya: sut', etapy formuvannya ta realizatsiya — Ukrainian national idea, the essence, the stages of development and implementation. Lviv. (in Ukrainian).
- TYMOSHNYK, M. (2004) Vydavnycha sprava v Ukrayini za radyans'koyi doby (1920–1990): orh. aspekt — Publishing in Ukraine during the Soviet period (1920–1990): organizational aspect — *Bulletin Book Chamber*. 2. p. 40–45. (in Ukrainian).
- KhMARA, S. (1993) S'ohodni pro mynule — Today about the past. Lviv. (in Ukrainian).

20. ShAPOVAL, Yu. (2001) Komunistychna tsenzura v Ukrayini: shtrykhy do portreta — Communist censorship in Ukraine: strokes to the portrait — *Bahmutsk way*. 1/2. p. 84–110. (in Ukrainian).
21. YaREMChUK, V. P. (2008) Yak borolysya proty «natsionalistychnykh» tendentsiy v istorychniy nautsi Ukrayiny u 1970-i roky — How to fight against «nationalistic» tendencies in the history of Ukraine in 1970 — *Verges*. 3. p. 42–47. (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 19 квітня 2016 р.

УДК 930.2«200»:373.5.011.3-051.3(477)«192/193»

О. Л. Кір'янова

**ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОГО ШКІЛЬНИЦТВА
ПЕДАГОГАМИ В ПЕРІОД УКРАЇНІЗАЦІЇ
(1920-ті — 1930-ті рр.):
СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ**

Видавничо-поліграфічний інститут НТУУ «КПІ»,
вул. Янгеля, 1/37, корпус 8, Київ, 230056, Україна

Кір'янова Олена Леонідівна, к. і. н., старший викладач кафедри
видавничої справи та редагування, e-mail: 380939074047@ukr.net

АННОТАЦІЯ

У статті проаналізована сучасна історіографія, у якій було здійснено переосмислення радянського підходу до вивчення проблеми формування основ національного шкільництва педагогами в період українізації (1920-ті — 1930-ті рр.). Мета статті полягає у об'єктивному розкритті досягнень вчительства у навчально-виховному процесі середньої школи України в період українізації під кутом зору сучасної української історіографії. Загалом зроблено низку висновків: по-перше, доведено, що у сучасній історіографії «старе вчительство» виступає вже не як «прошарок та об'єкт впливу влади», а як найбільш численна та повноцінна за соціальним статусом група працівників народної освіти. По-друге, безумовним досягненням сучасної вітчизняної історіографії став вихід низки узагальнюючих праць з історії національного шкільництва, педагогіки та перша узагальнююча праця з історії педагогічних кадрів 1917–1937 рр., які значно збагатили знання про професійні здобутки вчительства в період українізації і стали вагомим історіографічним фактом на сучасному етапі.

Ключові слова: сучасна вітчизняна історіографія; педагоги; учительство; українізація; національне шкільництво радянської України 1920-х — 1930-х рр.

Е. Л. Кір'янова

**ФОРМИРОВАНИЕ ОСНОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЫ
ПЕДАГОГАМИ В ПЕРИОД УКРАИНИЗАЦИИ
(1920-е — 1930-е гг.):
СОВРЕМЕННАЯ ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ**

Издательско-полиграфический институт НТУУ «КПИ»,
ул. Янгеля, 1/37, корпус 8, Киев, 230056, Украина

Кір'янова Елена Леонидовна, к. и. н., старший преподаватель
кафедры издательского дела и редактирования, e-mail:
380939074047@ukr.net

АННОТАЦИЯ

В статье проанализирована современная историография, в которой было осуществлено переосмысление советского подхода к изучению проблемы формирования основ национальной школы педагогами в период украинизации (1920-е — 1930-е гг.). Цель исследования заключается в объективном раскрытии достижений учительства в учебно-воспитательном процессе средней школы Украины в период украинизации с точки зрения современной украинской историографии. Сделан ряд обобщений: во-первых, доказано, что в современной историографии «старое учительство» выступает уже не как «прослойка и объект воздействия власти», а как наиболее многочисленная и полноценная по социальному статусу группа работников народного образования. Во-вторых, безусловным достижением современной отечественной историографии стал выход ряда обобщающих трудов по истории национальной школы, педагогике и первая обобщающая работа по истории педагогических кадров 1917–1937 гг., которые значительно обогатили знания о профессиональных достижениях учительства в период украинизации и стали весомым историографическим фактом на современном этапе.

Ключевые слова: современная отечественная историография; педагоги; учительство; украинизация; национальное школьное образование советской Украины 1920-х — 1930-х гг.